

geografov iz Bosne in Hercegovine ter iz Črne gore, ampak tudi specifična problematika mest iz teh dveh republik naše države ni bila posebej prikazana. Nadaljna razčlenitev objavljenih prispevkov nam pokaže, da niti globalna niti specifična problematika naših mest ni prikazana tako, da bi mogli na osnovi tega spoznati vsaj glavna obeležja mest v Jugoslaviji. Prav tako se mi zdi vredno poudariti, da prispevki domačih geografov ne prinašajo novih teoretičnih izhodišč v proučevanju mest, medtem ko je vsebina večine referatov tujih gostov s takimi razmišljanji zelo pregledno prepletana.

Vsekakor pa je objava gradiva s simpozija o urbani geografiji nov prispevek in vzpodbuda k tovrstnim proučevanjem, ki bodo odkrivala nove preoblikovalne sile bodisi v fiziognomiji bodisi v funkcijski rasti naših urbaniziranih središč. Večina prispevkov v publikaciji je opremljena z nazornimi in preglednimi kartogrami in diagrami, ki jih je za tisk priredil kartograf. C. Vojvoda.

Milan Natek

Geografski zbornik XII. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, razred za prirodoslovne in medicinske vede, Inštitut za geografijo, Ljubljana 1971. 318 strani. 15 kart in 3 tabele v prilogi. Uredil akademik Svetozar Illešič.

Dvanajsta knjiga GZ zajema štiri razprave. Obsežnejši prvi dve sta izrazito družbenogeografski, drugi dve pa imata več ali manj kompleksnejši, regionalni nzačaj. Zaradi pomanjkanja prostora saj o knjigi samo na kratko poročamo.

Na prvem mestu je 127 strani obsegajoča razprava Vladimirja K o k o l e t a »Centralni kraji v SR Sloveniji — problemi njihovega omrežja in njihovih gravitacijskih območij«, z 9 tabelami in 4 kartami in z angleškim izveščkom na 20 straneh.

Študija, ki obravnava eno od standardnih prvin sodobnega regionalnega planiranja, temelji na rezultatih dveh raziskav, opravljenih pod avtorjevim vodstvom na Urbanističnem inštitutu SRS. Glavni cilj razprave je, da na konkretnih primerih iz Slovenije skuša dobiti teoretske osnove koncepta obravnavane tematike in metodološke prijeme raziskovanja ob istočasnem odpiranju novih vidikov in smeri nadaljnega raziskovanja.

Na osnovi rezultatov ankete je odprl avtor široko problematiko. Pri študiju omrežja urbanih in polurbanih centrov v odnosu do upravnih enot je vzel za primerjavo z razmerami na Slovenskem klasično Christallerjevo shemo sistema centralnih krajev. Podal in utemeljil je metodološka izhodišča za ugotavljanje in omejevanje gravitacijskih območij. Podrobneje so obravnavani faktorji, ki sodelujejo pri oblikovanju omrežja centralnih krajev, pri lokaciji centralnih dejavnosti različnih stopenj in opredeljevanju teritorialnega obsega gravitacijskih silnic. Obravnavana je tudi analiza razvojnih teženj s perspektive razvoja v dogledni prihodnosti. V predzadnjem delu študije je podrobneje analizirano omrežje centralnih krajev in gravitacijskih območij po posameznih vodilnih regionalnih centrih v Sloveniji, vključujoč problematiko, ki je pomembna za regionalno prostorsko planiranje, posebej še za načrtovanje razvoja posameznih centrov glede na njihove kvartarno-terciarne dejavnosti. Avtor razčleni in podrobneje obravnava vodilna gravitacijska žarišča v SR Sloveniji (Koper, Nova Gorica, Ljubljana, Kranj, Novo mesto, Celje, Maribor in Murska Sobota) in gravitacijska podžarišča (Postojna, Jesenice, Trbovlje, Brežice, Slovenj Gradec in Ptuj), posebej pa še podeželske centralne kraje, kjer dodaja štiri strani dolg spisek centralnih in subcentralnih vasi. Na zaključku razprave so načeta nekatera načelna vprašanja obravnavane tematike v zvezi z aplikacijo pri regionalnem planiranju, kjer opozarja avtor na čisto metodološka vprašanja v luči nekaterih tujih sodobnih tovrstnih študij oziroma v luči novih teoretskih spoznanj in empiričnih ugotovitev.

Razprava Vladimirja K l e m e n č i č a »Prostorska diferenciacija Slovenije po selitveni mobilnosti prebivalstva« obsega 85 strani (s 3. tabelami

in 16. kartami, večidel v prilogi), od tega 8 strani dolg angleški izveček. Je prvi del študije o demogeografskem razvoju SR Slovenije v povojnem razdobju; drugi del bo obravnaval socialnoekonomsko strukturo ter rast prebivalstva.

Študija naj bi dala »osnovno za prvi poizkus rajonizacije Slovenije po selitveni mobilnosti prebivalstva«. Začetek proučevanja sega že v leto 1951, ko je avtor na pobudo prof. Melika začel s proučevanjem dnevne migracije delovne sile in drugih oblik selitev v Sloveniji. To proučevanje so kasneje raztegnili tudi na leto 1961, s čimer je bila avtorju omogočena primerjava gibanj v desetletnem razdobju. Za potrebe programiranja regionalnega razvoja Slovenije pa so v študijo vključene tudi proučitve sezonskih selitev delavcev v inozemstvo in poreklo stalno naseljenega prebivalstva po rojstnem kraju.

Osnovni cilj raziskave je rajonizacija Slovenije po mobilnosti prebivalstva. Izluščena so področja različne stopnje in različnih tipov mobilnosti (mobilna, imobilna, prehodna, zmerno mobilna in nizko mobilna) in prostorsko omejena imobilna agrarna področja, kamor ne seže vpliv mest z odtegotanjem delovne sile v obliki dnevne migracije. Gravitacijska območja dnevni migracij razdeli avtor na labilna in stabilna, te pa dalje na monocentrična, policentrična in hierarhično centrirano policentrična. Na osnovi teh in še nekaterih pokazateljev lahko taka delitev Slovenije, zasnovana na analizi mobilnosti prebivalstva, »dobro služi za načrtno usmerjanje regionalnega razvoja s krepitvijo pozitivnih in preprečevanjem negativnih faktorjev socialnega in gospodarskega regionalnega razvoja«.

»Krajna vas — študija o prirodnih pogojih in agrarnem izkoriščanju Krasa«, stran 225—265 (ena skica, 12 kart in ena slika), izveček v angleščini, je delo treh avtorjev: Ivana Gamsa, Franca Lovrenčaka in Boruta Ingoliča. Gams je obdelal geomorfološke razmere in klimo, Lovrenčak prst in rastje, Ingolič pa agrarne in socialne razmere. Študija je plod kolektivnega terenskega dela (univerzitetni učitelji z ekipo študentov) v okviru teme »Spreminjanje vrednosti prirodnega potenciala na nekaterih primerih Slovenije«.

Zanimivo je poglavje o mikroklimatskih razmerah, ki sloni na rezultatih deset dnevni terenskih meteoroloških meritev 12 postaj, s katerimi so skušali predvsem pojasniti klimo vrtač, ki je v literaturi pomanjkljivo osvetljena. S termografi ter maksimalnimi in minimalnimi termometri so merili temperaturo zraka 150 in 20 cm nad tlemi in talno temperaturo v globinah 5 in 50 cm. Gamsovi zaključki utegnejo imeti praktično vrednost, zanimivi pa so predvsem za agrometeorologijo. Tudi zaključki o vrstah, sestavi in kvaliteti prsti so rezultat podrobnih terenskih raziskav, sloneči na analizi 150 vzorcev iz 90 vrtin. Poglavje o prsti in rastju je obogateno z litološko karto, karto tipov prsti in karto drevesno-grmnega rastja, poglavje o agrarnih in socialnih razmerah pa s karto izrabe tal in karto stopnje opuščenosti njivskih in travniških površin, vse v obsegu katastrske občine Krajna vas.

Zbornik zaključuje razprava Darka Radinje »Usad nad Podrago v Vipavski dolini — primer porušenega prirodnega ravnotežja v flišni submediteranski pokrajini«, str. 267—318, s francoskim izvečkom.

Inštitut za geografijo SAZU ima v programu tudi proučevanje elementarnih neugod na Slovenskem in v ta okvir sodi Radinjeva študija. S širokega geografskega vidika je avtor proučil usad, ki se je utrgal nad vasjo Podrago 21. februarja 1969. leta. Pogojev za nastanek usada je bilo več. Da je do njega prišlo, je posredni cela vrsta različnih procesov, ki so se medsebojno prepletali in dopolnjevali. Svoj delež imajo tako geološke kot reliefne osnove in morfogenetski procesi, pa hidrološki pojavi, vegetacija in klima, a ne nazadnje tudi človek. »ki je z nesmotrnim poseganjem v naravo precej pripomogel, da se je na flišnih pobočjih nad Podrago prirodno ravnotežje močno razrhljalo«. In vse te faktorje je avtor v zvezi z usadom nadrobno prikazal. Radinjeva študija je primer dobre kompleksno-geografske obravnave. Razpravi je priključil avtor zanimivo poglavje o terminološki pro-

blematiki v zvezi s pojmi »usad«, »zemeljski plaz«, »podor«, z opisom procesov, ki so z njimi povezani. Navaja tudi nekaj novih terminov (preperelinsko polzenje, zemeljsko polzenje, usajene plasti — usadne plasti). Studijo dopolnjuje 1 karta, 1 profil in 50 fotografij.

Drago Meze

Nekaj novosti iz fizične geografije

Pitty, A. F., *Introduction to Geomorphology*. London 1971. 526 strani

Pittijev »Uvod v geomorfologijo« se v marsičem bistveno razlikuje od standardnih geomorfoloških učbenikov. V njem so daleč v ospredju recentni geomorfološki procesi, med njimi zlasti fluvialni in pedološki. Tudi koroziji je namenjeno pomembno mesto. Ker pri razlagi procesov tako rekoč v isti sapi navaja glacialne, eolske, kraške in druge dejavnike ter procese povezuje z opisom drobnih reliefnih oblik, v knjigi ni tiste ostre delitve geomorfologije na standardna poglavja o vulkanski, kraški, eolski, fluvialni geomorfologiji. Razmeroma skromno je poglavje o zvezah med večjimi površinskimi oblikami in geotektonsko strukturo. Ta odmik od standardne geomorfologije je narejen zavestno in ga Pitty razlaga v razsežnem poglavju o idejnih osnovah svoje geomorfologije in razvojnih tendencah v tej strki. V njem označuje prevladujočo smer s L. C. Kingom na čelu za pretežno geološko, ker razlaga razvoj kopenskega v luči vseh geoloških dob od arhaika dalje. Dejansko pa so najvažnejše najmlajše geološke dobe. Zato Pitty odobrava spremembe v angleški geomorfologiji pri navedbi, da se tisti geomorfologi, ki so do l. 1950 iskali pretežno terciarne nivoje, zdaj ukvarjajo predvsem z mlajšim kvarterjem.

Pri razlagi procesov se Pitty na široko poslužuje kvantitativnih metod. Zato običajnih fotografij v knjigi ni; nadomestili so jih diagrami, grafikoni in formule. Vendar se Pitty ne pridružuje brez pridržkov geomorfologom-kvantitativcem, če ti mislijo, da bodo lahko razjasnili vso geomorfološko problematiko in če štejejo svojo metodo za kaj več kot za sredstvo spoznanja. Pri njih opaža sorodno hibo kot pri geomorfologih-geologih: prvi premalo upoštevajo spremenljivost procesov v času, drugi premalo upoštevajo zunanje sile. Podobno samosvoje stališče zavzema avtor do naziranja o erozijski bazi. Ostaja vmes med preveč preprosto Davisovo shemo o razvoju reliefa ob dolgotrajni stabilni erozijski bazi in J. T. Hoekovo koncepcijo o dinamičnem ravnovesju podolžnega profila brez ozira na erozijsko bazo. Razmeroma precej pozornosti posveča knjiga Cailleux-jevim in Tricartovim metodam ter koncepcijam o ekologiji form kot odrazu geomorfološkega kompleksa. Vendar z njima ne soglaša v mišljenju, da bi bili geomorfološki kompleksi živi organizmi, ki bi kompleksno reagirali na spremembe.

Od avtorja kot zagovornika kvantitativnih metod bi pričakovali, da se bo bolj ogrel za ameriške kvantitativne metode za primerjalno analizo porečij. Vendar študijam Hortona in Strahlerja, ki jih navaja v literaturi, ne posveča nadpovprečne pozornosti.

V Pittijevi geomorfologiji vidim enega od najresnejših prizadevanj, postaviti geomorfologijo na samostojne noge izven geologije in jo približati geografiji. To je poskušal doseči s tem, da je stavil v ospredje recentne procese in pri njih upošteval vse vplive geografskega okolja, v polni meri predvsem vplive klime, vegetacije in človeka. Poglavje z naslovom »Družbena aktivnost« obsega le skromne štiri strani, kar je verjetno premalo. Drugo odliko Pittijeve geomorfologije vidim v tem, da je število sorodnih strok, ki jih je standardna geomorfologija doslej upoštevala, razširil razen geologije tudi na sedimentologijo, hidrodinamiko, pedologijo, botaniko itd.

Ker se je Pitty še kot doktorand mudil v Sloveniji, je lahko v knjigo povzel iz naše literature nekaj skic z jugoslovanskega krasa (Rakov Škocjan, podzemeljski pretoki v Istri, shema razvoja vrtač, vpliv gozda oziroma površinskega preperevanja za nastanek samotarjev na krasu).